

Poslovni model farmacevtskih družb – organizirani kriminal

Zdravila tudi ubijajo

Proizvajalci zdravil nikoli ne govorijo o koristi in škodi svojih zdravil, temveč vedno o njihovi učinkovitosti in varnosti. Besede ustvarjajo tisto, kar opisujejo, in njihova izbira je zapeljiva. Pripravi vas, da se vam uživanje zdravil zdi koristno, saj so vendar učinkovita in varna. Zdravniki in pacienti pa v učinkovitost in varnost zdravil verjamejo tudi zato, ker so prepričani, da proizvajalci tako življenjsko pomembne izdelke gotovo skrbno testirajo in so pri tem pod strogim nadzorom agencij, ki zdravilom odpirajo pot na trg samo ob spoštovanju najvišjih meril kakovosti in varnosti. V resnici pa je ravno obratno. Zdravila ubijajo! Kako? To povzemamo iz knjige *Smrtonosna zdravila in organizirani kriminal* avtorja Petra Götzscheja.

Za razliko od dokaj neškodljive hrane in vode zdravila na splošno niso niti učinkovita niti varna. Paracelsus je pred petsto leti rekel, da so vsa zdravila strupena in da je ločnica med strupom in zdravilom samo velikost odmerka. Zdravila vedno povzročajo škodo. Če je ne bi, bi bila inertna in ne bi mogla narediti nobene koristi. Pri vseh zdravilih je torej treba najti odmerek, ki pri večini bolnikov naredi več dobrega kot slabega. In tudi ko to dosežemo, še vedno veliko število pacientov ne bo imelo nobene koristi od zaužitega zdravila.

ZDRAVILO ZA UMOR?

Čeprav je dokaj očitno, da lahko zdravila ubijajo, na to pogosto pozabimo, tako zdravniki kot bolniki. Ljudje zdravilom zaupamo

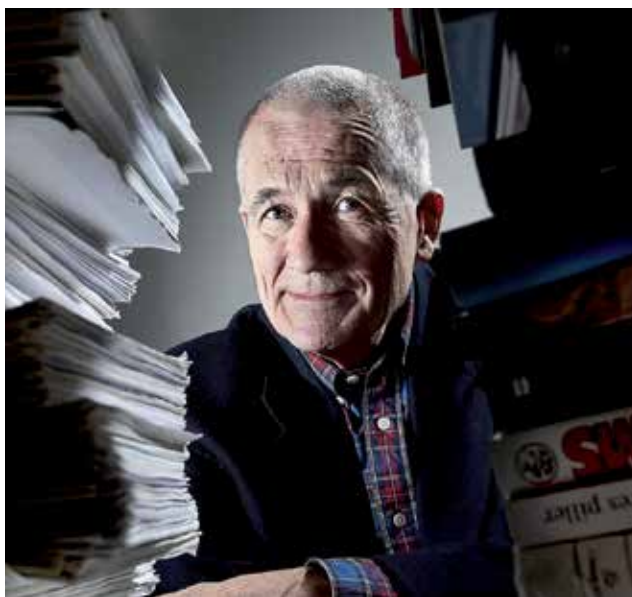
Kako je lahko družbeno odgovoren nekdo, ki s svojim izdelkom zavestno vsako leto ubije nekaj milijonov ljudi?

do te mere, da je kanadski zdravnik Sir William Osler (1849–1919) zapisal: »Želja po zdravilu je verjetno tisto, kar človeka najbolj razlikuje od živali.«

Posebej zanimiv primer je strup botulin, nevrotoksin, ki ga proizvaja bakterija *Clostridium botulinum*. Je eden najmočnejših strupov v naravi in odmerek 50 nanogramov je v raziskavi ubil polovico opic; kilogram strupa bi ubil deset milijonov opic. Sprašujem se, komu je bilo to-

liko do te informacije, da se je v raziskovalne namene odločil pobiti toliko naših bližnjih živalskih sorodnikov?

Pa vendar, za kaj se uporablja ta neverjeten ubijalski strup? Za odpravljanje gub med obrvmi. Prav ste prebrali! Gube pridejo s starostjo, vendar pa ne smete biti preveč stari in ne smete imeti preveč tresočih rok, ko si vbrizgate ta strup, saj bi se lahko absorbiral v sluzasto membrano v očeh in vas ubil. Sredstvu je priloženo opozorilo, da je lahko smrtonosno. Je res vredno tvegati smrt zaradi nekaj gubic na obrazu, pa četudi je nevarnost še tako majhna? Postavlja pa se še drugo vprašanje: Ali je to zdravilo mogoče uporabiti za umor ali samomor? Zakaj je bilo sploh odobreno za prodajo?

Profesor Peter Götzsche je specialist interne medicine ter ustanovitelj svetovne raziskovalne organizacije The Cochrane Collaboration, ki združuje odgovorne znanstvenike zaradi globoke krize farmacevtskih raziskav ter preizkušanja novih zdravil.

Foto spleta

Dejstvo, da so zdravila nevarna in da jih je treba uporabljati s pame-tjo, pomeni, da bi morali biti etični standardi tistih, ki zdravila raziskujejo in jih tržijo, zelo visoki. Pogovarjal sem se s številnimi ljudmi iz farmacevtske industrije in jih spraševal, kaj si družbe mislijo same o sebi. Tisti, ki so zelo ponosni na svoje klinične teste, tudi na svojo družbo gledajo pozitivno, nekateri pa so skrajno kritični.

Morda še bolj zanimivo pa je, kakšen vtis želijo družbe narediti v javnosti, in to primerjati z dejanskim ugledom. Ameriško združenje farmacevtskih raziskovalcev in proizvajalcev (PhRMA) trdi, da so njihovi člani »zavezani najvišjim etičnim standardom in zakonskim zahtevam«. Njihov Kodeks sodelovanja z zdravstvenimi delavci pravi:

»Etični odnos z zdravstvenimi delavci je ključen v našem poslanstvu pomagati bolnikom ... Pomemben del doseganja tega poslanstva je, da zdravstvenim delavcem zagotavljamo najnovejše in najnatančnejše dostopne informacije glede zdravil na recept.«

Še eno vprašanje. Pod naslovom *Poštena osredotočenost* preberemo: »Naš cilj je, da bi bili svetovno najuspešnejši, najbolj spoštovani in najbolj družbeno odgovorni proizvajalci potrošnih dobrin.« Kot bomo hitro videli, ima delovanje farmacevtske industrije zelo malo skupnega s poštenjem, spoštovanjem in družbeno odgovornostjo. Kako lahko o sebi pišejo kaj takšnega? No, saj zgornjega citata v resnici niso napisali oni. Lahko bi ga, vendar sem ga vzel iz časopisne reklame za tobačne izdelke Philip Morris.

LAŽI

To vam pripovedujem zato, da bi pokazal, kako se celo tobačna industrija, najbolj smrtonosna na svetu, ne more upreti skušnjavi širjenja umazanih laži in ne izbira sredstev, da bi povečala porabo svojih izdelkov. Njihov marketing je neposredno osredotočen na mladostnike v manj razvitih državah, ki še niso začeli kaditi. S takšnim načinom trženja več kot nadomestijo upadanje števila kadilcev v razvitih državah.

Kako bi lahko bil družbeno odgovoren nekdo, ki zavestno vsako leto ubije nekaj milijonov ljudi – ljudi, ki njegovega izdelka sploh niso potrebovali? Kdor je kdaj poskusil kaditi, ve, o čem govorim. Sam sem pri petnajstih letih pokadil polovičko cigarete in postalo mi je tako slabo, da sem bruhal, se komaj priplazil do doma in bel kot zid odšel v posteljo. Mama se je zaskrbljena spraševala, za čem sem zbolel, pozneje pa mi je povedala, da mi je v žepu srajce našla drugo polovičko tiste cigarete.

Nič manjši ni prepad med resničnostjo in trditvami farmacevtske in-

Knjigo (500 strani, 29,50 €) dobite na Misteriji.si.

dustrije o »visokih etičnih standardih«, »sledenju zakonskim zahtevam« in »zagotavljanju najnovejših in najnatančnejših dostopnih informacij glede zdravil na recept«. S pogledi najvišjih predstavnikov te panoge o svojem delovanju – oziroma z vtisom, ki ga želijo pustiti v javnosti – se ne strinjajo niti njihovi zaposleni. Interna raziskava med Pfizerjevimi zaposlenimi leta 2001, ki javno sicer ni bila nikoli dostopna, je pokazala, da se jih samo tri-deset odstotkov strinja z izjavo, da

V interni raziskavi v Pfizerju je samo 30 odstotkov zaposlenih menilo, da »vodstvo družbe izkazuje pošteno, etično ravnanje«.

»vodstvo družbe izkazuje pošteno, etično ravnanje«.

PODKUPOVANJE

Leta 2012 je Pfizer pristal na plačilo 60 milijonov dolarjev za poravnavo v ameriški zvezni preiskavi o podkupovanju v tujini. Družba ni bila obtožena zgolj podkupovanja zdravnikov, ampak tudi poslovnih vodstev v bolnišnicah ter v nadzornih agencijah v številnih evropskih državah in v Aziji.

Preiskovalci so ugotovili, da je Pfizer v računovodskih izkazih poskušal podkupovanje prikazati kot zakonite redne izdatke, na primer za izobraževanje ter za potne in reprezentančne stroške. V sodnem spisu najdemo tudi ugotovitev, da je družba mesečno, pod oznako »svetovne usluge«, nakazovala podkupni-hrvaškemu zdravniku, ki je pomagal pri odločanju, katera zdravila bo hrvaška vlada registrirala za prodajo in uporabo v okviru zdravstvenega zavarovanja. Pfizer ugotovitev ni niti potrdil niti zanimal, kar je običajna praksa, kadar se proizvajalci zdravil zaradi ugotovljenih goljufij dogovorijo o poravnavi.

VARANJE

Kodeks US PhARMA je podpisalo deset največjih farmacevtskih družb na svetu – razen švicarske družbe Hoffman-La Roche, ki je bila leta 1990 med vsemi panogami, vključno z bankami in naftno industrijo, največji korporativni prevarant na svetu.

Najvišje vodstvo La Rocha je vodilo kartel, ki je bil po navedbah protimonopolnega oddelka ameriškega pravosodnega ministrstva »najbolj prodorna in škodljiva monopolna združba, kar jih je bilo kdaj razkritih«. Vodstvo La Rocha se je skrivaj sestajalo z vrhunskimi menedžerji nekaterih največjih proizvajalcev zdravil, večinoma iz Evrope in Azije. Kot koalicija so pod arogantnim imenom »Vitamins d. d.« diktirali svetovni trg, skrb-

no načrtovali dvigovanje cen in opeharili nekatere največje svetovne proizvajalce hrane. V tem času je imel La Roche samo v ZDA letni promet 3,3 milijarde dolarjev. Zarotniki so postopno in umetno, ne da bi vzbujali neželjeno pozornost, dvigovali cene nepredelanih vitaminov, hkrati pa so goljufali v procesih naročanja.

Pravosodno ministrstvo je leta 1997 obtožilo Kuna Sommerja, nekdanjega direktorja za globalni marketing v oddelku Hoffmann-La Roche za vitamine in kemijo, da je sodeloval v kartelu, lagal preiskovalcem in sodeloval v maskiranju zarote. Sommer je krivdo priznal in dobil štiri mesece zapora. Ko je bila zarota razkrita, so se vpleteni strinjali, da v poravnavi na račun vladnih protimonopolnih obtožb plačajo milijardo dolarjev, skoraj vsak večji proizvajalec vitaminov na svetu pa je bil na tem, da plača še dodatno milijardo.

La Roche je v poravnavi plačal pol milijarde, kar je enako njihovemu enoletnemu prometu z vitamini v ZDA, dva njihova menedžerja pa sta bila obsojena na nekaj mesecev zapora. V Evropi je Evropska komisija leta 2001 kaznovala nekaj največjih svetovnih farmacevtov, vključno z La Rochem, z rekordnimi 590 milijoni evrov globe. Osupljivo je dejstvo, da je kartel lahko deloval tako dolgo, saj je žvižgač iz La Rocha o zaroti obvestil Evropsko komisijo že leta 1973.

NEPOTREBNA ZDRAVILA

Med dvema vojnama je La Roche oskrboval kriminalno podzemlje z morfinom. V trgovini z opijem, morfinom in heroinom so sodelovale tudi druge farmacevtske družbe iz Velike Britanije, Nemčije, Japonske, Švice in ZDA. Ameriški šef La Rocha Elmer Bobst je imel velike težave, ko je nadrejene v Baslu prepričeval, naj prenehajo z neetično poslovno prakso. Roche je narkotike še naprej pošiljal v ZDA za Bobstovim hrbtom, toda ta je ob obisku na sedežu družbe v Bas-

Vsiljevanje zdravil je izjemno donosen posel, še posebej zdravil, ki učinkujejo na možganske funkcije.

lu naletel na šifriran telegram, ki je očitno prišel iz ameriškega kriminalnega podzemlja, govoril pa je o pošiljki sode bikarbone, ki se uporablja pri peki peciva!

Ko je Bobst šefom poročal, da vlada grozi s prepovedjo delovanja Rocha v ZDA, če se bo nezakonito delovanje nadaljevalo, se je vodstvo na videz uklonilo. Toda nato je s pošiljkami spet nadaljevalo in tudi tokrat mimo Bobsta. V knjigi Bobst opisuje, da mož, ki je stal za vsem tem, v zasebnem življenju sploh ni bil nemoralen, v poslih pa je bil popolnoma brez morale. Bobst ni mogel razumeti, kako ima nekdo lahko tako nasprotujoča si moralna načela, ena za zasebno življenje, druga za poslovni svet. Opisal je tudi, kako se je Roche izogibal obdavčitvam v Švici in ustanovil družbo v davčni oazi Lihtenštajn.

Vsiljevanje zdravil, ki jih ljudje ne potrebujejo, je izjemno donosen posel, še posebej, ko gre za zdravila, ki učinkujejo na možganske funkcije. Roche je agresivno tržil Valium (diazepam), ki je postal najbolje prodajano zdravilo na svetu, čeprav so bile številne indikacije za njegovo uporabo skrajno vprašljive, maloprodajna cena pa je bila petindvajsetkrat višja od cene zlata. Na začetku sedemdesetih let so Roche oglobile evropske protimonopolne agencije zaradi monopolnega delovanja pri prodaji Valiuma ter drugega najbolje prodajanega pomirjevala Librium (klordiazepoksid).

Kar sedemindvajset let po prvem raziskovalnem poročilu o razvijanju odvisnosti je trajalo, preden so regulatorji trga zdravil dojeli, da pomirjevala povzročajo močno odvisnost, podobno kot heroin

in drugi narkotiki. Dejstvo, da so nekatere snovi, ki delujejo na možganske funkcije, legalne, druge pa ilegalne, je po mojem prepričanju z etičnega vidika povsem nesmiselno, če poskušamo razumeti, kaj farmacevtska industrija povzroča ljudem.

Drugi razlog, zakaj je takšno razlikovanje nesmiselno, pa je, da farmacevtske industrije v resnici sploh ne zanima, ali je njeno početje zakonito, kar je očitno glede na njeno nezakonito trženje neodobrenih substanc. Poleg tega pa zakonitost ni nekaj statičnega; spreminja se glede na države, navade in prevladujoča prepričanja. Narkotiki na primer niso od nekdaj nezakoniti, in čeprav je danes hašiš v večini sveta prepovedan, je denimo njegova uporaba na Nizozemskem zakonita. Prodajajo ga v tako imenovanih coffee shopih in to smešno ime me je nekoč zavedlo. Zajtrk v amsterdamskem hotelu je bil izjemno drag v primerjavi s tistim, kar ljudje večinoma pojemo, zato sem nekoč zjutraj odšel v coffee shop. Lastnik je bil hudo presenečen, ko sem naročil kavo, ker je ni imel. Kmalu zatem so v lokal prišla tri privlačna dekleta z Bližnjega vzhoda in me podučila, da je v ponudbi najboljši Black Lebanon ter da bodo pokadile prav to.

A ne glede na status opojnih substanc nam farmacija vsiljuje zdravila s popolnoma enakim učinkovanjem. Potem ko je kriminolog John Braithwaite temeljito raziskal delovanje farmacevtske industrije, je svoja opažanja objavil v knjigi *Korporacijski kriminal v farmacevtski industriji* (Corporate Crime in the Pharmaceutical Industry). V njej pravi:

»Ljudi, ki vzdržujejo odvisnost uporabnikov od nezakonitih narkotikov, kot je heroin, imamo za najbolj zavržene predstavnike sodobne civilizacije. Na drugi strani pa na vsiljivce z zakonitimi zdravili, ki imajo popolnoma enake učinke kot mamila, gledamo kot na altruistično motivirane skrbnike za javno dobro.«

Peter Göttsche ❁